

Domokos Mátyás

IFJÚKORI EMLÉK EGY AKADÉMIKUSRÓL

Orbán Ottó ünnepi estje elé

Nem tudom, minek nevezzem ezt a mai találkozót. Szerzői estnek? Nem találgatom. Ami biztos: ez az irodalmi esztrádműsor (emlékszünk még erre a szépen csengő kifejezésre?) az Orbán Ottó baráti kör és Jancsó Miklós rendezésében, úgynevezett akadémiai székfoglaló is egyben, mert akit az imént láttunk a képernyőn, a Grünwalsky Ferenc által készített portréfilmben, s akiről költőtársa, Lator László adott magvas pályatársi jellemzést, az nyilvános rendes tagja a Magyar Tudományos Akadémia önálló társult intézményének, a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémiának, s úgy gondoltuk, hogy ezt a szép alkalmat tekintjük az ő székfoglalójának. Nekem pedig az volna a tisztem, hogy erről a hallatlan horderejű tényről egy oklevelet – magyarul: dokumentet – nyújtsak át neki.

Dokument jeszty: Ottó azonban nincs – itt. Csak lélekben, ahogy mondani szokás, és alig várja, hogy megkapja az estjét rögzítő kazettát és befűzhesse a képmagnójába. Ezért a képernyőn keresztül üzenem neki: ne csak fenenagy költői és egyéb, tudományosan is méltányolható teljesítményeid elismerését lásd ebben a mélykék műbőrbe kötött tanúsítványban, de elsősorban és mindenekelőtt őszinte szeretetünk megnyilvánulását és kifejezését. S engedd meg, hogy egy pillanatra én is visszaemlékezzek arra a *másik* pillanatra, amelynek az emlékét te is felidézted az előbb portréfilmedben, amikor (ha jól számolom, éppen negyven esztendővel ezelőtt) én is ott voltam a valahai Szépirodalmi Könyvkiadó egyik szobájában, amelynek az ablaka a Dohány utcára nézett, ahol is a szemben lévő bérház magasságunkban lévő szemközti ablakából egy non-stop családi veszekedés dramaturgiájának engedelmeskedve, időnként menetrendszerű pontossággal kiröpült egy-egy párna és tányér, majd ezt követte a fekete telefonkészülék, amelyet szerencsére nem engedett le a földig, a járóelők fejmagasságáig a zsinórja, hanem ott himbálózott a harmadik és a második emelet között, jól hallható „foglalt” jelzéssel szolgáltatva konkrét aláfestő zenét a bent dülő családi perpatvarhoz; szóval ebben a kiadói szobában, fél szemmel a levegőben lógó telefont figyelve, mint szobatárs, akaratlanul is tanúja voltam annak az általad is idézett nevezetes kijelentésnek, amikor Juhász Ferenc azt a megállapítást tette (ahogy ez egy volt csodagyerekhez illet, már akkor is virtuóz megfogalmazású, ámde koromfekete pesszimizmust szítáló) ifjúkori verseiddel kapcsolatban, hogy: „Ti onnan indultok, ahol Radnóti befejezte.”

De nem jól mondom, mert nem „akaratlan” tanú voltam, hiszen ha jól emlékszem, Vajda Miklós barátunk és akkoriban kollégánk mellett valami részem nekem is volt abban, hogy elhoztad a verseidet a kiadóba. Abban a sziklaszilárd hitben, hogy a világ valóban olyan szurokfelete, amilyenek verseidben „tétélezed”, de egyébre se vár, mint hogy a fekete reménytelenségét és kilátástalanságát megörökítő költeményeidet – ahogy akkoriban mondták: „a dolgozó nép terhére és költségére” – kinyomtathassa. Ezért igazában nem is attól kapkodtad a fejed, hogy az a világ, amelyben éltünk, olyan, amilyen, hanem (ahogy ez egy igazi alanyi költőhöz – helyesebben: ifjú és balga számárhoz – illik) a végső, a megsemmisítő, a létezés fekete örvénylő apokalipszisének be-

tezőző csapást abban a sejtelemben érzékelted, hogy első köteted kiadását a kiadótól ezek szerint nem remélheted.

Tevékeny részem volt ennek a pillanatnak a létrejöttében, mert volt Eötvös-kollégiumi tanárunk, Rákosi Zoli (mellesleg: a te nagybátyád), aki már a Sztehló-intézetben is lelkes támogatója volt igen korán megmutató versírói szenvedélybetegségednek, nekem, mint ifjú szerkesztőnek s volt kollégiumi gólyának „alfaparancsba” adta, hogy mozdítsam elő én is a találkozásodat kiadói szobatársammal, Juhász Ferencsel, hiszen akkoriban A TENYÉSZET ORSZÁGA költőjének a személye és költői működése jelentette a fiatalok számára is a reményt, hogy az igazi költészet fénye egyszer talán az úgynevezett első nyilvánosságban is bevilágíthat a sematizmus és egyáltalán: a diktatúra éjféketéjébe. – A körök, utak, életek és sorsok sokféleképpen érintkezhetnek egymással egy-egy véletlen pillanatban. Ily módon is, például abban a pillanatban, amelyet te is földéztél, mert, ugye, „*Ellentétek keresztelési pontja / Ez az egész világ, a végtelen sok / – Lényekben, és mégis oszthatatlan / Egység*” – ahogyan nevezetes versében írta Vas István (NICOLAUS CUSANUS SÍRJA). Nekünk, ifjú szerkesztőknek idősebb jó barátunk és mentorunk, akiben – esztendőkkel? évtizedekkel? – később te, „*az őrző áruva*” egyszer csak „*iróniába csomagolt megrendüléssel*” fölfedezted: „*EZ AZ APÁM... aki többnyire ott ül Latorék szobájában, és vicceket mesél.*”

De miért is idézem föl mindezt, ami különben csak töredéke, szilánknyi tartozéka annak a végtelen pillanatnak, amelyről vallomásodban te is beszéltél? Talán azért, mert akkor nyitva maradt ott egy kérdés, a Juhász Ferencé, hogy tudniillik: „Hova lehet innen jutni? Hová vezet ez az út?” – A te utad. Ócska vicc volna, silány poén, hogyha én most azzal fejezném be: hát ide. Az Akadémiába. Mert hát az elmúlt negyven esztendőben azért valami fontosabb és súlyosabb történet is végbement ezen az úton. A te utadon. – Filmcsináló barátod, Jancsó Miklós azt kérte tőlem (kérte? parancsolta! hiszen minden filmcsináló született zsarnok), hogy mondjam el egy versedet tetszés szerint. Nos, én sok versedet el tudnám – tetszésemre – mondani, de most erre a régi pillanatra emlékezve, azokból a nem múlt régmúlt időkből választok egyet befejezésül:

Orbán Ottó

ELÉGIA EGY SZAMÁRHOZ

*Utak szegény szörnyetege,
te vagy köztünk az egyetlen igaz,
mint a nyárson piruló szentek,
túlvilági hangon ordítasz,*

*s keresztbeállsz a síneken,
hiába vernek orrba,
véres szemed forogtad és csapzott fejed
lesunyod a szikrázó porba.*

*A villamos megáll, s mint a darázs
idegesen körbe repül a perc,
míg te tudatalatti
eszményeidért vezekelsz.*

*Szőrös szabadság, Költészet-Bozontú,
lihegve állsz az égető napon,
s káromkodó parancsolód
szöges bakancssal rüg pofon.*

*Az ember rád néz és orra nyergén
röhögni kezd a szemüveg,
míg helytállsz és a huszadik, hullaszagú
századból kilóg – a füled.*

1957

Orbán Ottó

FÖNN A CSOMOLUNGMÁN

A művészet, vegyük úgy, hegymászás.

Az ifjúság gubancos, zöld bozót a föld ölén, a dombvidék két széttárt combja közt; még semmi sincs eldöntve, lezárva, még minden lehet belőled... bérgyilkos, hajóska-pitány, szakácsnő, püspök, apáca, föltaláló, pornófilmsztár, történész, paraszt, akármí... a választék határtalan.

De ha eldöntöd, hogy a nyaktörő magasság vonz, az életed ösvénnyé szűkül, s az az ösvény fölfele visz.

A kezdet egyszerű, mert nehéz. Lefoglal a fölszerelés, a beszerzés, nincs időd homályos sejtelmekre. Néha látod a csúcst, ahogy kibukkan a felhőkből, s megcsillan rajta a hó.

Később logikusnak látszik, hogy minél több súlytól megszabadulj. A levegő ritkul, megtanulsz lemondani.

Csak a lényegeset viszed magadból, és az mind kevesebb.

Azzá csupaszkodsz, aki vagy. Átlátni rajtad, mintha üvegből volnál. Látni a csontjaidat.

Előbb csak titokban, később nyíltan kezdenek unni.

Mondod a magadét. Jó – tömörebben, célratörőbben, de azért ugyanazt.

Most már látod, a csúcsra fölérni – halál.

De nincs kivel elszámolni. Nemhogy az Isten nem vár rád odafönt, de senki sem vár senkire ott soha. Nincs ott más, csak a szél meg a hóvihar meg a fuldoklás melledben föl-alá járó vasreszelője.

Csikorgatod a fogaidat (vagy csak képzeled ezt is?), és lefekszel a hóba.

Végre. Most legalább egy jó nagyot alszol.